

ОД РАВНЕ ГОРЕ ДО МАРКОВЕ ЦРКВЕ

Са Равне горе и из Брајића заробљене партизане четници су, групу по групу, сакупљали у селу Планиници. Школа у Планиници претворена је у велики затвор за партизане. Овде је најпре са Равне горе дотерана прва група заробљених партизана из Косје-рића и околине Ваљева. Држали су их под јаком стражом. После неколико дана преко Планинице је наишла нова, много већа група заробљених партизана. Спојиле су се на једном брегу изнад школе. Одатле су заједно кренуле према Словцу, у канце немачких фашиста. Сада их је, записује хроничар, било „преко три стотине свучених, голих, босих, испребијаних. . .”¹

Заробљени партизан Милорад Савић описује:

„ . . . Повели су нас преко Струганика. . . а одатле у Мионицу.

На челу наше колоне ишао је један фолксдојчер у немачкој униформи, а на ногама је имао гумењак. Успут је говорио да му је жао што овако не спроводи окупаторске војнике него своје земљаке. . . На мосту на Колубари испред Словца онај фолксдојчер се изљубио са немачким војницима који су нас чекали и ја га више никада нисам видео. . .”²

Полазак колоне заробљених из Планинице слично у свом сећању описује и Станка Лаковић:

„ . . . Из Планинице смо кренули пут Струганика. Колоне су ишле на великом растојању једна од друге. Десно од нас у поподневним часовима појавила се још једна колона од преко стотину заробљених партизана. Међу њима је било осам другарица. Све су изгледале старије од мене. Ниједну нисам познавала. . . Онај подофицир који ми је уапут давао комадиће проје после извесног времена пришао ми је и рекао да идем тамо где су другарице. Хтела сам да пођем, али се тада уме-

1. Милош Браловић: *Рањено срце*, Београд 1968, стр. 63.

2. *Ужичка република, записи и сећања*, књ. 2, стр. 573.

ша један четник кога је Калабић задужио да ме чува и врати на Равну гору, каже да не могу да идем са оним женама и да је он задужен да ме врати. Онај подофицир тада нареди да се издвојим и да останем у некој кући. Моје заробљене другове отерали су за Струганик. Дуго сам гледала за њима. . ."³

Станка Лаковић је негде на путу између Планинице и Струганика задржана, издвојена из колоне и враћена у правцу Равне горе. Поново је затворена у једну планинску кућу, где се налазило још заробљених партизана, који нису отерани у Словац. Њу и остале заробљене водили су по четничким штабовима, поново са-

Струганик

слушавали, тукли и малтретирали и најзад је, 26. новембра, пуштена с Равне горе. И Милојко Матић у свом сећању помиње да су иза Планинице неке жене издвојене из колоне и враћене за Равну гору, али, додаје, није му познато због чега су враћене⁴.

Заробљени Миливоје Митровић се сећа неких детаља с тог мучног пута:

„ . . . Кренули смо из Планинице. Хлеба нам нису дали, иако су обећали. . . Терали су нас да идемо још брже.

Ноћ нас је затекла код једне школе између Планинице и Мионице. Ту су нас оставили и све стрпали у две

3. Исто, стр. 410.

4. Изјава Милојка Матића, ИА ТУ МГ 1224.

учионице. Снага је била на измаку од умора иа смо по-
падали по патосу, не осећајући да ли је ко коме ставио
ноге на главу или пригњечео руку. Заспали смо мртвач-
ким сном. Око поноћи је почела да нас буди учитељица
те школе. Пошто је знала да више дана нисмо ништа
јели, скувала је кромпира па, искористивши одсутност
четника (који су били сигурни да не можемо бежати),
давала је сваком ко би се пробудио по један. Четници
су то ипак сазнали те су је обасули псовкама, називали
је комунистом и претили јој стрељањем. Никада више

**Зграда
Сресног начелства
у Мионици**

нисмо видели учитељицу, јер су нас у зору потерали у
Мионицу, говорећи да ћемо тамо добити храну и да ће
нам ту суд судити.

— Ко не буде крив већ око 12 чаова ићи ће ку-
ћи — почеше увелико да причају наши спроводници. . .”⁵

Мучног пута од Равне горе до Маркове Цркве сећају се жи-
ви сведоци:

„... Покушавамо да се организујемо, да бежимо,
али смо раздвојени, ми који то можемо, око нас четни-
ци са пушкомитраљезима. Заробљеници изгладнели, ни-

5. Устанак народа Југославије, кн. V, стр. 333—334.

шта их не интересује, гледају да зграбе неку трњину, глогињу, да упадну у какав купушњак. . . Било нас је око 360. . ."⁶

Заробљени партизан Милорад Савић у свом сећању износи и ово :

„ . . . Прикључили су нам велику групу Чачана, Милановчана, и још неких другова из Љига и Уба. Док су нас четници спроводили народ нам је износио хлеб и другу храну. Међутим, четници су нам ту храну отимали и трпали је у своје торбе, а нама ништа нису остављали. Једино ако нам је неко добацио неку сирову главицу купуса, онда нам то нису узимали, а ми смо то у сласт појели. . ."⁷

У својој књизи „Стазама пролетерским" Војин Ђурашиновић Костја још упечатљивије описује ове тренутке:

„ . . . Читавим путем нас пожурују и просто јуре.
— Брже, ајде, брже! — вичу као да гоне стоку.

Падао је мрак кад нас доведоше у село Рибницу, пред школу. У зграду би стало једва стотину људи, а они нагураше све нас. Никада нисам био у таквој тескоби. Не може се ни сести. Касно у ноћ један четник виче с врата да ћемо за вечеру добити по два барена кромпира па ако неко узме више — други неће добити ништа.

— Ево, сад се покажите какви сте другови!

Мало затим изнад глава почеше додавати порције. Узимамо по два кромпира. А гладни смо, сваки би појео пуну порцију. Уверени смо да су четници у стању и кромпир да броје како би нас понизили и тиме ако неки од нас узме више.

У тој тескоби, скоро без ваздуха проведосмо ноћ, и право је чудо како смо живи дочекали дан. . .

Ујутру су нас истерали из школе. Осећали смо се изломљени и као испребијани. Ужурбано, уз повике и псовке, одведоше нас даље. Око подне смо стигли у Мионицу. Зауоставише нае пред неком великом зградом⁸, где су нам уместо ручка поделили воду у коју су ставили нешто брашна. Овде сам се случајно нашао у близини где се водио разговор између нашег друга за кога сам чуо да се зове Божа Максимовић и да је инжењер из Београда и снажног четничког поручника.

6. Сећања бораца, стр. 317.

7. Ужичка република, записи и сећања, кн>. 2, стр. 573.

8. Реч је о зградн Среског начелства у Мионици.

— Гослоддне поручниче, хоћете ли ми нешто поштено рећи? — упита Божа.

— Хоћу, ако знам.

— Колико је нама познато, ви ћете нас предати Немцима.

— Глупост! Ко вам је то рекао? — као да се зачуди. — Молим вас, ви сте паметан човек, инжењер. Како можете тако да мислите?!

— Ако то није тачно, онда нам реците куд нас водите.

Марнова Црква, стара зграда општине, пред којом је извршена примопредаја заробљених партизана

— Вама је већ речено да је у Марковој Цркви образован логор. Тамо је суд који ће о свему донети одлуку.

— Али јуче је речено да је логор овде, у Мионици. Шта све ово значи?

— Верујте, то ми није познато — одврати поручник.

— Према овоме како се досад са нама поступало, ми сумњамо у вашу искреност! — рече Божа.

— Слушајте, колико ја знам о томе ни говора, будите уверени.

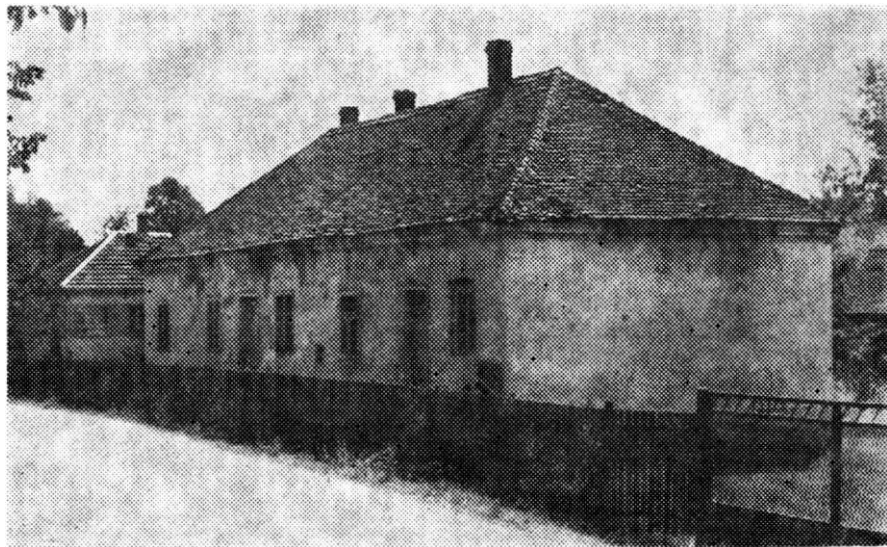
— Ваша часна реч, господине поручниче?

— Часна реч! Да ли сада верујете? . .

— Па, да верујем — неуверено рече Божа с при звуком злосутне сумње.

Разговор прекидоше четници. Опет, уз псовку, по тераше нас у колону. Поручник, с којим је Божа разговарао, није био у нашој пратњи, већ смо га затекли овде, у Мионици. . . Кренули смо даље. . ."

На путу са Равне горе према Марковој Цркви, заробљеш партизани су најпре дотерани и сабијени у школу у селу Паштрићу. Ту су преноћили. Ујутру рано су истерани из школе, постројени и потерани према Мионици. Успут су четнички спроводници! замореним и прозеблним заробљеницима причали како ће у Мионици добити ручак и ту остати у неком логору.

Стара школска зграда у Марковој Цркви

У Мионици су четници заробљеним заиста поделили неколико бљутаве чорбе и по четврт килограма хлеба.

Из Мионице је колона заробљених 13. новембра кренула ; правцу Маркове Цркве. Прошли су Доњу Топлицу и пред вече стигли у село на око три километра испред Колубаре, које се, по некој старој цркви, зове Маркова Црква.

Покрета из Мионице према Марковој Цркви заробљени Миловоје Митровић сећа се овако:

„ . . . После сат-два упалоше четници уз повике „Покрет!“

Када смо изашли у двориште, видесмо просуте казане са храном, а нае гладне потераше кроз снег и кишу. У Мионици омо добили одморне спроводнике, који нису ни мислили на наш умор. Скренусмо према Светлаку, удаљавајући се од Ваљева. Мислили смо да нае воде у Београд. Успут је народ хтео да нам да нешто хране, али су четници то спречавали...

Стигли смо до Маркове Цркве. Појавио се један углађен четник, по чему смо закључили да је неки »војвода«. . ."¹⁰

Колона је застала у Марковој Цркви. Тачан број дотераних заробљеника нико није знао, али се сви сећају да их је било преко три стотине. Приметило се необично ишчекивање. Појавили су се неки други четници. Из велике групе заробљених неки су издвојени и пуштени на слободу.

Овде је заробљене партизане четничка групација којом је командовао равногорски официр Павле Мешковић¹¹ предала четницима Јована Шкаве¹².

Данас се често може чути питање: Зар заробљени партизани нису могли приликом овог спровођења од Планинице до Словца да побегну? Заробљених партизана било је преко 360, а спроводило их је око 150 четника¹³.

Делимичан одговор на то питање може се наћи у књизи Милоша Браловића, у којој пише:

„ . . . Да су имали мало више снаге у себи, покушали би бекство, али нису могли. Нису били везани, али су били исцрпени и једва су стајали на ногама. Како да беже кад не могу више ни да стоје. Ови што су били у Планиници нијеу много изгладнели па су покушавали да организују бекство, али су сви остали били исцрпени, нису мислили ни на шта друго него само на јело. Спустијајући се поред Рибнице наишли су на купушњаке. Купус је посечен, али је корен вирио из снега. Расули су се по купушњацима, чупали корење и јели. Четници су их тукли. Нагонили у колону да успоставе ред, али је глад јача од свега и ред се није могао успоставити док је год било корења у близини. Глогиња и трњина више није било поред пута, све су то појели, али је стомак још увек био празан. . . ”¹⁴

10. Сећање Миливоја Митровића. *Устанак народа Југославије*, књ. V, стр. 334.

11. Списи Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача Србије, записник бр. 987/46, Архив Југославије, фонд 110—431—481. У овом документу помиње се најпре једна група од 250, затим још једна група заробљених од око 380 партизана.

12. Сећање Жике Гајића, „Напред“, локални лист, Ваљево 24. новембар 1972. године.

13. Помињање различитог броја заробљених партизана у овом моменту долази због података нађених у различитим изворима. Доста поуздано се може тврдити да је у Маркову Цркву доведено близу 400 заробљених партизана.

14. Милош Браловић: *Рађено срце*, стр. 79—80.